miai grublėtas, apie 13 cm skersmens anga, lygiu paviršiumi 3 cm plotyje žemiau briaunos. Kaip ypatieji radiniai registruota 15 dirbinių, tačiau jų dalį sudaro neidentifikuojami ir tiksliau nedatuojami fragmentai. 30–60 cm gylyje rasta ir keletas sveikesnių ir rečiau pasitaikančių dirbinių: geležiniai – 6,1 cm ilgio kaltelis 1,4 cm pločio ašmenimis ir 14,2 cm ilgio įtveriamasis peilis 9,3 cm ilgio ašmenimis, akmeninis cilindrinis 5,4 cm skersmens verpstukas ir smiltainio cilindrinio verpstuko su grioveliu briaunoje fragmentas, bronzinės pasaginės segės 5 cm ilgio liežuvėlis, molinis 1,3 cm skersmens karolis.

Norint surinkti daugiau duomenų piliakalnio chronologijai nustatyti, aikštelės PV ketvirtyje, P pylimo ir P griovio V dalyse bei PV šlaitų viršutinėje dalyje apie 400 m^2 plote paviršius žvalgytas metalo detektoriais. Rasti 36 registruoti dirbiniai, iš kurių neabejotinai archeologiniai yra 17. Tarp jų yra bronziniai skardiniai – kvadratinis 2,6x2,6 cm dydžio bei 2 apvalūs 2,3 ir 3,1 cm skersmens kabučiai, 2,1 cm aukščio žvangutis X formos išpjova, 4,8x3,2 cm dydžio kryžinio smeigtuko galvutė (2 pav.), geležinio peilio ašmenų smaigalys ir apžiestos keramikos šukė su lygiagrečių linijų ornamentu.

2018 m. tyrimų metu Kudinų piliakalnio aikštelės V dalyje aptiktus dirbinius bendrai galima datuoti II tūkst. pradžia – XIII a. Seniausia yra lipdyta grublėta ir lygi keramika bei X–XII a. datuojama kryžinio smeigtuko galvutė. Apžiesta keramika ir dauguma metalinių radinių iš XIII a. Kai kurie radiniai gali būti susiję su papėdės gyvenviete, kurioje žmonės gyveno dar I tūkst. Pažymėtina, kad nerasta jokių dirbinių, susijusių su ginkluote arba rodančių čia vykus karinius veiksmus (pvz., nerasta degėsių). Tai rodo, kad čia stovėjusi pilis nebuvo pulta. Šis faktas ieškant Saulės mūšio galimos vietos gali būti svarbus, nes gali būti argumentas istorikų ginče – Livonijos ordino kariuomenė ėjo link ar nuo Saulės. Jeigu Saulę tapatintume su Kudinais, tai prie jų buvo dar tik einama ir galimos mūšio vietos reikėtų ieškoti labiau į Š nuo piliakalnio apylinkių.

Kudinai Hillfort

In searching for the site of the Battle of Saulė (22 September 1236), Kudinai hillfort (Radviliškis District, N Lithuania) was investigated in 2018. A 24 m^2 area was excavated there and a light-coloured sandy cultural layer up to 80 cm thick and containing hand built smooth, rough, and partly thrown pottery, fragments of bronze ornaments (especially pendants), and the remains of iron tools was discovered. As to structural elements, stone paving (up to eight layers) that was connected with the defensive features and a posthole were found (Fig. 1). A metal detector survey conducted in the SW part of the enclosure yielded 17 archaeological finds (Fig. 2). The material collected during the investigation dates to the early 2nd millennium–13th century.

Gintautas Zabiela

Laistų senovės gyvenvietė

Laistų senovės gyvenvietė (Klaipėdos r., Dovilų sen.) aptikta 2009 m. kovo mėnesį, kai dalinai nukastoje kalvoje fiksuotas tamsus kultūrinis sluoksnis, rasta lipdytos keramikos, neapdirbto gintaro gabalėlis (Baubonis Z., Zabiela G., *Klaipėdos rajono piliakalniai*, V., 2009, p. 11, pav. 7). Jos įpaminklinimas užsitęsė net 8 metus. Per tą laiką šioje teritorijoje vystant logistinės paskirties įmones, padėtis labai pasikeitė. 2013 m. nukasant dalį kalvos pradėta užpylinėti į V nuo Laistų piliakalnio esanti

1 pav. Tyrinėtos tranšėjos Laistų gyvenvietėje iš viršaus. G. Zabielos nuotr.

Fig. 1. The investigated service trench in Laistai settlement, as seen from above.

pelkė – neabejotinas piliakalnio gyvavimo laikų kraštovaizdžio elementas. Sustabdžius šiuos darbus liko paskleistos žemės, labai išplokštintas kalvos paviršius, vėl užaugęs žole ar net jaunų medelių guotais. Vieta (9,2 ha plotas) 2017 m. rudenį buvo įrašyta į NKVR kaip Laistų senovės gyvenvietė II (UK 41619). Kilus abejonių dėl jos išlikimo, šioje teritorijoje vykdyti žvalgomieji tyrimai.

Registruota Laistų senovės gyvenvietės II teritorija apima masyvios apie 500 m skersmens, iki 8 m aukščio lėkštais šlaitais kalvos ŠR dalį, esančią 200 m į PV (kitapus pelkės) nuo Laistų piliakalnio ir 450 m į PV nuo Laistų senovės gyvenvietės I. Anksčiau kalvos viršus buvo nelygus, melioruotas, ariamas, vėliau virto dirvonu. Jos V dalį dar XXI a. pradžioje nukasė teritorijos vystytojai, čia nutiesę kelią bei geležinkelio atšaką ir pastatę sandėlius. Pagal bendrą situaciją Laistų senovės gyvenvietė II turėtų priklausyti didžiuliam Bandužių–Laistų–Žardės archeologijos paminklų kompleksui, kurį į dvi nelygias dalis padalijo XX a. 8 dešimtmetyje nutiesta geležinkelio atšaka į tarptautinį uosto terminalą. Tiesiant geležinkelį buvo sunaikintas Gibišių piliakalnis (*ATL 2007 metais*, 2008, p. 500–502), o į P nuo jo liko ir šiandien sunkiai pasiekiami Laistų piliakalnis su papėdės gyvenviete ir kapinynas.

Atliekant didelės gyvenvietės teritorijos žvalgomuosius tyrimus, žvalgyta metalo detektoriais bei perkasta tranšėjomis, nuimant viršutinius užpiltus armens bei natūralius pievinius sluoksnius iki įžemio, kad jame būtų galima fiksuoti įgilintas struktūras. Mechanizuotai kasant 2 m pločio tranšėjas, padaryti 2 išilginiai ir vienas skersinis teritorijos pjūvis (iš viso 5 iki 470 m ilgio tranšėjos) (1 pav.). Jose įžemyje fiksuotos 45 įgilintos struktūros, kurios visos jas tiriant pasirodė esą gamtiniai dariniai, bulviarūsiai, XX a. užkastų šiukšlių vietos ar melioracijos palikimas. Tik vienoje irgi XX a. duobėje

rastas stambus žiesto puodo pakraštėlis atlenkta viršutine dalimi su ornamentą primenančiomis žiedimo rievėmis petelių viršutinėje dalyje. Puodo anga buvo 24 cm skersmens, masėje – vidutinė iki 3 mm akmenukų priemaiša, išorė ir vidus pilki, masė ruda, briaunos storis 6 mm, sienelės storis 4–5 mm (2 pav.). Šukės radimo vietoje papildomai ištirtas 132 m^2 plotas, fiksuotos tik XX a. struktūros ir sluoksniai.

Žvalgymai metalo detektoriais (juos atliko MINK nariai) apėmė ne tik visą registruotą gyvenvietės teritoriją, bet ir nesaugomus plotus į PR nuo jos – iš viso apie 20 ha. Jų metu rasta nemažai XX a. dirbinių, tarp jų ir II Pasaulinio karo laikų. Iš surinkto metalo išskirti 4 žalvariniai dirbiniai, registruoti kaip archeologiniai. Gyvenvietės centrinėje dalyje rastas bronzinės pasaginės aguoniniais galais segės (?) ištęstas 1,7 cm ilgio, 7–11 mm skersmens galas su išplatėjimu pabaigoje, užpiltoje P dalyje – 6,5 cm ilgio, 5x3 mm storio lystelė. Dar 2 dirbiniai rasti 300 m į PR nuo senovės gyvenvietės II, apie 300 m į P nuo Laistų piliakalnio, dirbamame lauke, netoli vienas kito. Tai pusapvalio skersinio pjūvio apyrankės (?) 4,8 cm ilgio, 7x3 mm storio kiek lenktas fragmentas ir 1,7 cm skersmens grandelės fragmentas. Visi šie radiniai laikytini atsitiktiniais arba čia patekusiais iš tokių radinių turtingo bent nuo XIX a. ardomo Laistų kapinyno.

Iš viso Laistų senovės gyvenvietės II teritorijoje 2018 m. ištirtas bendras 2033 m^2 plotas, archeologiniu požiūriu vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta. Jis yra buvęs labiau į V nuo šios teritorijos buvusiose dviejose kalvelėse, kurios tarp 2009 ir 2013 m. buvo visiškai nukastos ir šiuo metu yra sandėliais užstatytoje teritorijoje. Aptikti pavieniai archeologiniai radiniai sunkiai datuojami. Žiesto puodo šukę galima skirti XV–XVII a. ar dar platesniam laikotarpiui ir laikyti čia patekusia iš šalies.

2 pav. Puodo šukė. G. Zabielos nuotr.
Fig. 2. The potsherd.

Laistų senovės gyvenvietės II pažinimo bei apsaugos istorija yra pamokanti bent dviem aspektais. Bent metus užsitęsus objekto įpaminklinimo procesui, būtina atidžiai įvertinti esamą objekto situaciją, kuri gali būti esmingai pasikeitusi nuo to, kokia buvo identifikavus tokį objektą. Laistų atveju saugomo objekto išvis neliko, ir jį 2018 m. gegužės pabaigoje teko išregistruoti iš NKVR. Pavieniai archeologiniai dirbiniai negali būti vietovės kultūrinės vertės identifikavimo pagrindu, jie galėjo ten patekti atsitiktinai. Laistų komplekso apylinkių pažinimo atveju po 2018 m. tyrimų matyti, kad labiau į P nuo piliakalnio sunku tikėtis aptikti senojo apgyvendinimo liekanų – pagrindinis gyvenviečių masyvas buvo į Š, Smeltalės upelio krantuose.

Laistai Ancient Settlement

In 2018, a total of 2033 m^2 was excavated at Laistai ancient settlement II (Klaipėda District, W Lithuania), which was discovered in 2009 (Fig. 1) and the entire territory was surveyed using metal detectors. The four discovered bronze artefacts, possibly archaeological (the remains of ornaments?), and sherd of 15th–17th-century(?) hand thrown pottery (Fig. 2) should be considered chance finds. The settlement was more to the W of the investigated site and was completely destroyed by earthwork between 2009 and 2013.